

Forhold omkring seksualitet og seksuelle overgreb på døgntilbud til mennesker med handicap

Kamilla Nørtoft
Bonnie Jensen
Sonja Sørensen
Else Jensen
Ivalu Olsen
Steven Arnfjord
Sofie Emma Rubin



Forhold omkring seksualitet og seksuelle overgreb på døgntilbud til mennesker med handicap

Kamilla Nørtoft, Bonnie Jensen, Sonja Sørensen, Else Jensen,
Ivalu Olsen, Steven Arnfjord, Sofie Emma Rubin

Grønlandsk oversættelse: Else Jensen

Internt review: Sigurd Lauridsen

Copyright © 2023
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Uddrag, herunder figurer og tabeller, er tilladt mod tydelig kildegengivelse.

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-7899-629-9

Statens Institut for Folkesundhed
Stu­diestræde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Rapporten kan downloades fra www.sdu/sif

Forord

For få årtier siden blev mennesker med vidtgående handicap sendt fra Grønland til Danmark for at bo på handicapinstitutioner der. Således er døgntilbud til mennesker med handicap et relativt nyt tilbud i Grønland.

På foranledning af Departementet for Børn, Unge og Familier blev der i slutningen af 2022 iværksat uvildige undersøgelser af området med fokus på de generelle vilkår på døgntilbuddene, på seksualitet og forebyggelse af seksuelle overgreb og krænkelse og på beboerperspektiver på at bo på døgntilbud.

Denne rapport handler om beboeres mulighed for at få seksualvejledning og få opfyldt deres seksuelle behov samt om seksuelle krænkelse, overgreb og forebyggelse af disse på døgntilbuddene. Undersøgelsen viser stor variation i personalets viden om emnet og kompetencer til at tale med og vejlede beboere i forhold til seksuel adfærd. De store forskelle i, hvordan personale forholder sig til emnet, påvirker mulighederne for at forebygge seksuelle krænkelse og overgreb.

I Center for Folkesundhed i Grønland og Ilisimatusarfiks Center for Arktisk Velfærd er vi stolte af at kunne præsentere "Forhold omkring seksualitet og seksuelle overgreb på døgntilbud til mennesker med handicap". Rapporten munder ud i en række anbefalinger til, hvilke områder der kan arbejdes videre på og hvordan det kan gøres, så beboere i højere grad end nu kan udleve deres seksualitet under trygge rammer uanset, hvilket døgntilbud, de bor på. Og så er håbet, at arbejde med anbefalingerne kan være en del af et langsigtet forebyggelsesarbejde.

Tak til alle, der har bidraget til undersøgelsen.

God læsning,

Christina Viskum Larsen
Forskningsleder,
Center for Folkesundhed i Grønland

Steven Arnfjord
Centerleder,
Ilisimatusarfiks Center for Arktisk Velfærd

Indhold

Sammenfatning	5
1 Indledning	7
Baggrund og formål	7
Menneskers seksuelle udvikling og rettigheder	7
Metode.....	8
2 Beboernes seksuelle behov og adfærd	10
At tale om sex.....	10
Beboernes sexliv og hjælpemidler	11
Viden og uddannelse	13
3 Forebyggelse af seksuelle krænkelse	15
Åbenhed giver transparens.....	15
Høj faglighed giver bedre mulighed for forebyggelse	15
Nye retningslinjer i praksis	15
Når beboere opsøger og giver seksuel opmærksomhed.....	16
4 Regler og retningslinjer	19
Handleplaner ved mistanke om krænkelse eller overgreb.....	20
5 Seksuelle krænkelse og overgreb	23
Anbefalinger	25
Referencer	27

Sammenfatning

Formål og metode

Formålet med denne rapport er at give indblik i forhold, som vedrører seksualitet, seksuelle rettigheder, forebyggelse af seksuelle krænkelser og overgreb samt kendskab til regler og retningslinjer på døgntilbud til mennesker med handicap. Data i rapporten kommer fra en undersøgelse, hvor ledere og udvalgte medarbejdere fra alle døgntilbud har haft mulighed for at blive interviewet. Interviewdata suppleres med observationsdata fra besøg på 7 døgntilbud. Undersøgelsen udmunder i en række anbefalinger på området.

Beboernes seksuelle behov og adfærd

Der er stor variation i, hvordan ledere og medarbejdere på døgntilbuddene forholder sig til seksualitet, seksualvejledning, seksuelle behov og seksuel adfærd blandt beboerne. Variationerne ses både i forhold til, hvordan og hvor meget der tales om emnet, og hvordan der arbejdes med det seksuelle i den pædagogiske praksis. Mange af de interviewede efterlyser mere viden og uddannelse i, hvordan man kan forholde sig til seksualitet og seksuel adfærd i den pædagogiske praksis. På nogle døgntilbud tales der åbent om beboernes seksualitet. Andre steder ved medarbejderne ikke, om beboerne har sex med hinanden eller andre, og et enkelt sted mener man ikke, at beboerne har en seksualitet, og at det derfor ikke er noget, man som personale og ledelse behøver at forholde sig til. Praksis vedrørende beboernes opfyldelse af seksuelle behov er også forskellige fra døgntilbud til døgntilbud. Et par steder er der fokus på, at seksuelle handlinger skal foregå på beboernes værelser. Ét sted har beboerne udfyldt en tegning af en krop med farver, der indikerer, hvor beboerne ikke vil berøres, og hvor det er i orden at blive berørt i visse situationer. Andre steder fylder samtaler om seksualitet og behov mere. Der er dog stor forskel på, hvor svært eller nemt de enkelte medarbejdere har ved at tale om det. På flere døgntilbud har nogle af beboerne sexlegetøj som for eksempel dildoer, sexdukke eller en silikonevagina. Nogle steder er der flere beboere, der enten har sex med hinanden eller med partnere uden for døgntilbuddet. På nogle få døgntilbud er der nogle beboere, der kan få besøg af udefrakommende, som de har seksuelt samvær med.

Forebyggelse af seksuelle krænkelser

Forebyggelse af seksuelle krænkelser sker på døgntilbuddene gennem forskellige tiltag. Et af de nyere tiltag, som er indført på de selvstyrejede døgntilbud som en forebyggelsesforanstaltning, er, at der skal være mindst to nattevagter, og at der skal være to medarbejdere til stede i badesituationer og ved eksempelvis bleskift. Dog kan dette flere steder være en udfordring at overholde på grund af personalemangel, hvorfor alternative løsninger må tages i brug. På de døgntilbud, hvor personalet er gode til at tale med beboerne om sex, og hvor beboerne er åbne om deres behov og tanker, er det nemmere for personalet at følge med i, hvad der foregår. Det giver bedre vilkår for at vurdere, om beboere er i risiko for at få overskredet deres grænser, og om der foregår noget, som ikke må foregå.

Regler og retningslinjer

På de forskellige døgntilbud er der stor forskel på kendskabet til regler og retningslinjer og på, om der er udfærdiget lokale retningslinjer omhandlende beboernes seksuelle rettigheder og beskyttelse mod overgreb og seksuelt misbrug. Alle steder er det adspurgte personale opmærksomt på den nye retningslinje om, at der skal være mindst to nattevagter og to medarbejdere ved badesituationer og bleskift. Det er forskelligt, om der er nedskrevne regler om

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

beboernes seksualitet og seksuelle rettigheder. På nogle døgntilbud bliver det taget op på personalemøder, og andre steder følges en specifik seksualpolitik. Et sted bliver der udtrykt ønske om mere viden på området.

Seksuelle krænkelser og overgreb

På alle døgntilbud har nogle ledere og/eller medarbejdere kendskab til mistanke om eller begåede seksuelle krænkelser og overgreb mod beboere. Nogle sager er foregået for længe siden, og andre er foregået inden for det seneste år. I nogle sager er det personale, som har været involveret, og i andre sager er det folk fra byen. De fleste af de interviewede mener at vide, hvordan de skal forholde sig til mistanke om eller kendskab til seksuelle krænkelser og overgreb.

1 Indledning

Baggrund og formål

I september 2022 kom det frem i grønlandske medier, at en 23-årig multihandicappet kvinde havde født et barn på døgntilbuddet Ivaaraq i Sydgrønland efter at være blevet voldtaget af en 62-årig mand (Rytoft, 2022). Dette har betydet, at flere stramninger på området er blevet indført – at der altid skal være to medarbejdere til stede ved bleskift, pleje og hygiejne, og at der altid skal være to nattevagter (Kristensen, 2022). Forskellige andre tiltag som at sætte vinduer i dørene til beboernes værelser samt overvågningskameraer er blevet drøftet af personale, ledelse og forældre, men ingen af disse tiltag er blevet indført (Rytoft, 2023).

Overgrebet gav anledning til, at Naalakkersuisoq for området bad om en landsdækkende undersøgelse, som afrapporteres i denne rapport. Mens det er vigtigt at undersøge ansattes viden om og handlinger i forhold til forebyggelse af seksuelle overgreb, er det også vigtigt at anerkende beboere på landets botilbud som mennesker med egne seksuelle behov og rettigheder. Der er i denne undersøgelse derfor fokus på både forebyggelse af overgreb og krænkelse samt på beboeres muligheder for at udleve deres seksualitet. Undersøgelsen er en del af en større undersøgelse, som også dækker generelle forhold på døgntilbud (Rubin et al., 2023) og beboerperspektiver på at bo på døgntilbud (Nørtoft et al., 2023).

Der er 7 landsdækkende døgntilbud for mennesker med handicap og 3 satellitter. Regelgrundlaget er Inatsisartutlov nr. 13 af 12. juni 2019 om støtte til personer med handicap (Naalakkersuisut, 2019) samt Selvstyrets bekendtgørelse nr. 19 af 4. november 2019 om døgntilbud til personer med handicap (Grønlands Selvstyre, 2019).

Menneskers seksuelle udvikling og rettigheder

Menneskets seksualitet begynder i barndommen, og børn har seksuelle reaktioner allerede fra fødslen – endda før denne. Masturbation og seksuel leg er sunde og normale aktiviteter hos børn. Børn og voksne med handicap har ikke altid de samme muligheder for at gøre sig erfaringer med seksuelle lege og berøringer med videre, som andre har (Buttenschøn, 2001). Derfor må forældre og medarbejdere på dag- og botilbud være ekstra opmærksomme på dette (www.retsinformation.dk, 2001). I denne form for kropsarbejde, som er en del af det daglige arbejde på forskellige former for botilbud til mennesker med handicap, inddrages både faglige, tidsmæssige og følelsesmæssige ressourcer, og situationer som disse rummer både sårbarhed, urovækkende elementer og grænseproblematikker. For medarbejdere handler det om at ramme den rette balance mellem nærhed og distance, da den fysiske kontakt mellem beboer og medarbejder er en måde at vise varme, sympati og en måde at styrke relationen på (Engen, 2016). Samtidig må der ikke være seksuelle relationer mellem ansatte og beboere, så der er også en balance i, at positiv og behagelig fysisk kontakt mellem beboere og medarbejdere ikke må udvikle sig i en seksuel retning.

Buttenschøn (2001) beskriver forskellige behovs- og udviklingstrin, som udviklingshæmmede kan have i forbindelse med seksualitet. Han opdeler disse i fire forskellige grupper:

- a. De, der ikke viser behov/interesse for sex
- b. De, der selv klarer deres seksuelle udvikling
- c. De, der kan lære at overtage deres egen seksualitet

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

d. De, der skal have hjælp til at få deres seksuelle behov tilfredsstillet.

Barstad (2006) beskriver, hvordan nogle personer med handicap har stærke seksuelle lyster og drifter, og andre har svage eller ikke-eksisterende lyster og drifter. De forskellige behov er individuelle, og alle skal ikke nødvendigvis have et seksualliv, men alle skal have mulighed for at vælge et seksualliv til eller fra. Det er omsorgspersoners ansvar at foreligge de muligheder, der er, for at mennesker med handicap kan udleve deres seksualitet eller at vælge den fra på et informeret grundlag (Barstad, 2006). Shah (2017) beskriver, at offentlighedens undertrykkelse af handicappede menneskers seksuelle liv bidrager til, at unge mennesker med handicap mangler basal viden og uddannelse i seksualitet sammenlignet med deres ikke-handicappede jævnaldrende. Som en konsekvens heraf er de mere sårbare over for dårlige oplevelser med sex, hvilket kan indebære prostitution, pornografi, seksuel vold, uplanlagte graviditeter samt seksuelt overførte sygdomme. Oplevelserne sker ofte i relationer, som anses for at være udnyttende og nedgørende (Shah, 2017; United Nations, 2012).

I FN's '*Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*', der blev stadfæstet i 1993, understreges det blandt andet, at mennesker med handicap ikke må nægtes mulighed for at opleve deres egen seksualitet, have seksuelle forhold og at stifte familie. Desuden fremhæves det, at mennesker med handicap er særligt sårbare over for seksuelt misbrug i familien, samfundet og på institutioner og har brug for at blive uddannet i, hvordan man kan undgå forekomsten af misbrug, at vide hvornår et misbrug har fundet sted, og hvordan man rapporterer misbrug (United Nations, 1993). Det er veldokumenteret, at risikoen for at blive udsat for seksuelle overgreb er større for personer med handicap end personer uden handicap, og den er større for kvinder og piger end for mænd og drenge (Cunningham & Sena, 2013; Engen & Ibsen, 2022; United Nations, 2012). Piger og kvinder, som har ét eller flere handicaps og samtidig har rødder i oprindelige befolkninger, har endnu større risiko for at blive udsat for vold, herunder seksuelle overgreb (United Nations, 2012). Ligeledes bliver personer, der bor på forskellige former for botilbud, i højere grad udsat for overgreb (United Nations, 2012). Overgrebene finder typisk sted i familiens hjem eller på botilbuddet i en ulige magtrelation (Engen & Ibsen, 2022).

Metode

Denne rapport bygger på data fra feltarbejde på døgntilbud for mennesker med handicap i hele Grønland. Data er baseret på semistrukturerede interviews med 9 ledere og 15 medarbejdere fra 8 selvstyrejede døgntilbud i Ilulissat, Sisimiut, Maniitsoq, Nuuk, Paamiut og Tasiilaq samt på observationer foretaget på 7 døgntilbud¹. Herudover har 5 kommunale medarbejdere – en fra hver kommune – deltaget i et telefoninterview/online interview og fortalt om forholdene på kommunale botilbud.

Interviewene er foretaget på dansk eller grønlandsk efter den enkelte interviewpersons eget valg. Enkelte interviews er foretaget på dansk og er blevet tolket til grønlandsk under interviewet.

Ledere på de forskellige bosteder har været med til at rekruttere medarbejdere til interviews. Deltagelse i interview har været frivillig, og alle de interviewede ledere og medarbejdere er blevet

¹ To gange i marts og maj har vi forsøgt at komme til Qaqortoq, men det blev umuliggjort på grund af vejforhold, så rejserne måtte afbrydes. Det blev undersøgt, om det kunne lade sig gøre i juni, men der var ingen transportmuligheder i den pågældende periode. Det har ikke været muligt inden for tidsrammen for undersøgelsen at komme til Uummannaq. De to pågældende døgntilbud har fået interviewguiden tilsendt og er blevet inviteret til at svare skriftligt på spørgsmålene. Det har de gjort i Uummannaq, men ikke i Qaqortoq.

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENSKER MED HANDICAP

forklaret, hvilke typer af spørgsmål der ville blive stillet, og hvordan svarene vil blive brugt. Alle har underskrevet en samtykkeerklæring. Af hensyn til de interviewede er de anvendte citater i rapporten ikke markeret med hverken navn, nummerering eller anden systematisk markering. Der er kun skelnet mellem, om det er ledere eller medarbejdere, der har udtalt sig.

	Face-to-face	Tlf/video	Skriftligt	I alt
Ledere af bosteder	8		1	9
Medarbejdere på bosteder	14		1	15
Kommunale medarbejdere		5		5
I alt	22	5	2	29

Der er anvendt en interviewguide med variationer til de tre kategorier af interviewpersoner. Spørgsmålene berører følgende overordnede emner:

- Kendskab til og praksis omkring retningslinjer vedrørende beboeres seksuelle behov
- Kendskab til og praksis omkring retningslinjer for forebyggelse af seksuelle krænkelser
- Kendskab til og praksis omkring seksuelle handlinger mellem beboere
- Kendskab til og praksis omkring seksuelle handlinger mellem beboere og andre, herunder personale

Alle interviews er transskriberet, og grønlandske interviews er blevet oversat til dansk. Herefter er alle interviews tematisk kodet.

De anvendte citater i rapporten er redigeret, så de er så læsevenlige som muligt samtidig med, at de afspejler den specifikke interviewpersons måde at udtrykke sig på under interviewet.

Interviewmaterialet bliver i rapporten suppleret med observationsdata fra de 7 døgntilbud, vi har besøgt. Observationerne er foretaget af forskere, som tilbragte tid på forskellige tidspunkter af dagen i flere dage på døgntilbuddene. Der er foretaget observationer i sammenlagt ca. 48 timer på tværs af døgntilbuddene. Vi har fokuseret på interaktion mellem beboere og personale og på forskellige fysiske materialer og hjælpemidler med relation til beboernes seksuelle udfoldelsesmuligheder eller til forebyggelse af overskridelser af personlige grænser og overgreb.

2 Beboernes seksuelle behov og adfærd

Forhold vedrørende det seksuelle på døgntilbud til mennesker med handicap handler ikke blot om, hvad beboerne skal beskyttes imod. Beboerne på døgntilbuddene har seksuelle behov, og vi har spurgt både ledere og medarbejdere, hvordan de taler med hinanden om beboernes seksuelle behov og adfærd, hvordan de taler med beboerne om seksualitet, behov og grænser, og hvordan de vejleder og støtter beboerne i at udleve deres seksualitet.

At tale om sex

Der er meget stor variation i, hvordan ledere og medarbejdere forholder sig til emnet både med hensyn til at tale om det og i praksis. Enkelte medarbejdere angiver, at de ikke ved, om beboerne har sex med hinanden eller med andre. På et enkelt døgntilbud mener en interviewet medarbejder ikke, at det er noget, man behøver at forholde sig til, for ifølge medarbejderen har beboerne ingen seksuelle behov. Vedkommende forklarer, at alle beboere er som familie og derfor ikke tænker på sex med hinanden, og at de heller ikke har sex med andre:

Interviewer: Taler personalet med beboerne om for eksempel seksuelle behov?

Medarbejder: Det gør de ikke. Der er ikke nogen, der taler med dem om det.

Interviewer: Har I nogle retningslinjer i forhold til beboernes seksuelle behov og adfærd?

Medarbejder: Der er ikke nogen retningslinjer i forhold til det, men de gør ikke sådan nogle ting. De hygger sig bare.

Interviewer: Så der er ikke nogen af beboerne, der har forhold til hinanden?

Medarbejder: Nej, jeg ser dem som en familie. Det er på den måde, de ser sig selv.

En leder forklarer, at ledelse og personale taler med beboerne om seksualitet og seksuelle behov. Personalet samme sted fortæller, at de ikke taler om sex med beboerne.

På døgntilbud med unge beboere (under 20 år) er der også varierende måder at forholde sig til denne beboergruppes seksualitet. Ét sted mener en medarbejder ikke, at beboerne har nogen seksualitet. På et andet døgntilbud fortæller en medarbejder, at man i praksis arbejder på at få al seksuel adfærd til at foregå på beboernes værelse, og at der dagligt bliver læst den samme lille bog om, hvor beboeren ikke må røre ved andre mennesker. På et tredje døgntilbud har alle beboere udfyldt en tegning af en krop med farver, der indikerer, hvor den specifikke beboer ikke vil røres ved, og hvor det er i orden at blive rørt ved i visse situationer og altid. Disse tegninger hænger fremme med navn på, så både personale og beboere altid ved, hvordan de skal forholde sig til den enkelte beboers grænser i forhold til berøring. Samtidig taler personalet med de beboere, som udviser seksuel adfærd og interesserer sig for egne og andres kroppe.

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

På resten af døgntilbuddene fylder samtaler og vejledning omkring seksualitet og seksuelle behov mere, om end det stadig varierer, hvor meget og hvor nemt eller svært det kan være for personale og ledere at tale om dette emne – både med hinanden og med beboerne. En medarbejder fortæller:

Hvis beboerne gerne vil have samleje for første gang, fortæller vi, hvordan det kan være, og hvad man kan føle. Men de siger hele tiden, at de har det rart og sjovt. Jeg har ikke oplevet nogen endnu, som ikke havde det rart.

En anden medarbejder fortæller, at beboerne gerne vil tale om seksualitet og grænser:

Vi har jo snakket om det med beboerne, så længe jeg har været her. Usund seksualitet og sund seksualitet. Beboerne er gode til at snakke om det løbende. De er åbne.

En tredje medarbejder forklarer, hvordan samtaler om sex kommer til at handle om såvel praktisk vejledning som grænsesætning:

Da jeg startede her, havde vi ikke fokus på det, men når beboerne for eksempel begynder at snakke om seksualitet, så forklarer vi dem, at hvis vedkommende har brug for det, så er der udstyr her, men der må ikke røres ved dem uanset, hvem det er, der gør det, om det er en af beboerne, om det er en fra personalet, om det er en udefrakommende.

En fjerde medarbejder fortæller, at det primært er beboernes behov for samtaler om sex, som er med til at styre, hvornår disse foregår:

Jeg taler mest om sex med beboerne, hvis de kommer til mig og vil snakke om det.

Undersøgelsen viser således, at mange medarbejdere taler med beboerne om sex, men at det varierer, hvad hovedfokus i disse samtaler er. Samtidig er det kommet frem, at der på visse døgntilbud ikke bliver talt med beboerne om seksualitet.

Beboernes sexliv og hjælpemidler

En leder fortæller, hvordan de taler med beboerne om sex og praktiske og hygiejniske foranstaltninger som for eksempel kondomer og oprydning efter sex. Samtidig er der dog stort fokus på at respektere beboernes privatliv:

Der er nogle beboere, der er kærestere, og der er nogle, der besøger hinanden, selvom de ikke er kærestere. Så vi ved ikke, hvad de laver på værelserne, men personalet skal hele tiden tilbyde dem: "Har du kondomer nok på værelset? Har du de der ting, du skal bruge, når du har samleje?" Og så taler vi med dem om rengøring: hvor de skal smide det, de har brugt. Men ikke selve (akten, red.).

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

En medarbejder fortæller, at beboerne ofte selv gør opmærksom på, når de besøger hinanden for at have sex. Åbenheden hos beboerne hjælper personalet med at være opmærksomme på, at det er frivilligt og rart for de involverede beboere:

Det er meget tit i weekenden, at beboerne besøger hinanden på afdelingerne. Hvis de vil have samleje, siger de, at de lukker døren til deres værelse, så de kan hygge lidt og have det rart. Det er ikke sådan, at vi har problemer (med, at beboerne overskrider hinandens grænser, red.), for de fortæller det hele tiden. De er meget åbne om, hvad de har lavet.

En medarbejder fortæller, hvordan en beboer gerne vil have kæreste og barn, men at vedkommende ikke ved hvordan. Så taler medarbejderne med beboeren om det:

Nej, vi taler ikke så meget med beboerne om sex. Jeg har ikke oplevet det så meget. Men når beboerne snakker om det, kan vi lytte til dem. Jeg har ikke oplevet det. En beboer ønsker at få en kæreste og vil gerne have et barn. Vedkommende spørger om, hvad vedkommende skal gøre. Jeg prøver at svare, så godt jeg kan. Jeg har ikke oplevet, at beboere har sex med hinanden. Føromtalte beboer har været på besøg hos en anden, men de gør ikke noget (seksuelt, red.) sammen.

En leder fortæller, hvordan en specifik beboers seksuelle adfærd har sat skub i personalets opmærksomhed på og ageren i forhold til beboernes seksualitet:

Når vedkommende vågner om morgenen, har han erektion. Så siger vi: "Sig til når du er klar", og lader ham være lidt alene og få tøj på. Denne beboer fik os til at være mere vågne over for seksualitet. Personalet drøfter handleplaner på personalemøder. For eksempel har vi sat spejle op værelserne, så beboerne kan undersøge deres kroppe. Og når de går i bad, giver vi dem 5 eller 10 minutter mere, hvis de har brug for at være alene. Så kan de mærke deres krop.

En anden leder fortæller, at ingen beboere på det pågældende bosted er seksuelt aktive længere. Det kommer dog frem i løbet af interviewet, at flere beboere udviser seksuel adfærd, men at de "klarer det selv", som vedkommende udtrykker det. På samme døgntilbud får en specifik beboer udleveret kondomer, mens en anden beboer har en sexdukke. Blandt beboerne er der et par, som har sex med hinanden, men de interviewede medarbejdere ved ikke, om resten af beboerne har mulighed for og lyst til at udleve deres seksualitet. Der fortælles om en beboer, der er seksuelt aktiv på en måde og i et omfang, der kan påvirke vedkommendes epilepsi og udløse epileptiske anfald. Af den årsag forsøger personalet at begrænse vedkommendes seksuelle aktiviteter, men det er svært, når beboeren udviser seksuel adfærd i mange af døgnets timer.

På flere døgntilbud har nogle af beboerne sexlegetøj, som de af og til bruger. Flere ledere og medarbejdere fortæller således, hvordan beboere selv kan give udtryk for, hvornår de vil bruge deres sexlegetøj eller hjælpemidler. Det, som typisk bliver nævnt, er dildoer, sexdukker eller en silikonevagina. Personalet fortæller beboere, hvordan de kan bruge det, og hvordan de rengør det efter brug. På nogle døgntilbud har beboere deres egne sexhjælpemidler/sexlegetøj, som er på deres værelser, og kan selv tage det frem, når de vil bruge det. Andre steder beder de om at få det udleveret, når de vil bruge det. En medarbejder fortæller om en beboer, som ikke har et verbalt sprog. Personalet kan fornemme, når beboeren vil bruge sin sexdukke, og så lægger de dukken

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

frem til beboeren ved sengetid. Nogle medarbejdere giver udtryk for, at de ikke ved, hvordan de forskellige hjælpemidler på døgntilbuddet er blevet anskaffet. Andre fortæller, at de kan hjælpe beboere med at købe de ønskede hjælpemidler, men at beboerne selv betaler. En medarbejder fortæller, at der ikke er noget at gøre, hvis en beboer ønsker sig et sexhjælpemiddel, men ikke selv har råd til at betale for det. Enkelte nævner, at nogle af beboerne ser porno og andet sexrelateret materiale på deres private telefon eller tablet.

En leder fortæller, at der på det specifikke døgntilbud er to kvindelige beboere, som af og til har sex med mandlige beboere, som betaler dem. Lederen fortæller, at flere af beboerne drømmer om at få en kæreste, men at det er svært for dem. Nogle af beboerne opfylder deres seksuelle behov hos hinanden, selvom de ikke er kærester.

På nogle bosteder bor der beboere, som har sex med folk, der bor i byen. I interviewmaterialet nævnes kun kvindelige beboere, som har det. Nogle har en fast sexpartner, mens andre har forskellige sexpartnere. På enkelte døgntilbud fortæller medarbejdere, at beboere kan få besøg af udefrakommende sexpartnere på deres værelser på døgntilbuddet. En medarbejder fortæller, at man på et tidspunkt måtte forbyde en person udefra at komme på besøg, fordi vedkommende smittede flere af beboerne med en kønssygdom.

Undersøgelsen viser, at der er stor variation i, om beboerne udlever deres seksualitet, og om de gør det alene med hjælpemidler eller sammen med sexpartnere. På de fleste døgntilbud bor der beboere, som har sexlegetøj, og som personalet hjælper med adgang til eller vejleder i brugen af.

Viden og uddannelse

Flere ledere og medarbejdere giver udtryk for, at det kan være svært for dem at tale med både personale og beboere om sex. Nogle medarbejdere siger direkte, at de ikke taler om sex. Flere ledere fortæller, at de prøver, men at både de og personalet mangler uddannelse i, hvordan man taler om sex og vejleder beboere omkring, hvordan de kan udleve deres seksualitet. En medarbejder siger:

Personalet, for eksempel mig, har svært ved at undervise eller undersøge muligheder for, hvordan man kan gøre. Det er svært for mig.

En leder fortæller, at de taler om seksualitet og beboernes seksuelle behov, når de holder personalemøder, men både lederen og medarbejderen mangler viden og redskaber til at gribe emnet an:

Det har været meget tabu før i tiden. Men nu er det lidt mere åbent. Beboerne skal gå ind på deres egne værelser, og de har deres privatliv derinde. Men vi burde få lidt mere seksualundervisning inden for vores område, synes jeg. Det har vi meget snak om og fokus på. Der er nogle punkter, der er lidt for meget for personalet. Det snakker vi også meget om. Vi oplærer beboerne i, hvilke områder på kroppen de må røre. Men vi burde have noget mere undervisning inden for det. Beboerne har jo nogle gange brug for stimulering. De kan ikke sige det og heller ikke rigtig signalere det, men det kommer jo naturligt, det der med reaktioner og alt mulig.

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

En anden leder nævner også, at både ledere og personale mangler viden om og uddannelse inden for seksualitet og grænser:

Da vi holdt møde her for en uges tid siden, da kunne jeg godt høre på personalet, at de mangler viden. Det er også lang tid siden, at vi har fået kursus om seksualitet. Det har jeg lige nævnt her for et par dage siden, at det mangler vi, for grænserne og alt muligt, det kender vi ikke så meget til.

En tredje leder mener i modsætning til de to ovennævnte ikke, at de mangler viden på det døgntilbud, vedkommende er leder af. Vedkommende fortæller, at personalets samtaler om seksualitet og seksuelle behov hos beboerne foregår uproblematisk. Vedkommende forklarer:

Når vi har morgenmøder, taler vi med assistenter og afdelingsledere om enkelte beboere – også omkring seksualitet. For eksempel, når det ser ud til, at en beboer har brug for en partner eller legetøj eller sådan noget, snakker vi om mulighederne. Beboerne må jo gerne have sex indbyrdes. Det ved de godt, og de ved noget om grænser. Hvis den anden siger nej, så kan man ikke.

Undersøgelsen viser, at mangel på viden om, hvordan man vejleder og taler med beboere om seksualitet og seksuelle rettigheder, er et udbredt problem, og mange ledere og medarbejdere efterspørger mere uddannelse på området.

3 Forebyggelse af seksuelle krænkelser

Åbenhed giver transparens

Forebyggelse af seksuelle krænkelser sker på døgntilbuddene gennem forskellige tiltag. Som nævnt i tidligere afsnit er der nogle steder stor åbenhed blandt beboerne i forhold til at tale med personalet om sex og seksualitet. Det giver personalet en god mulighed for at have en fornemmelse for, hvad den enkelte beboers behov er, men også for, om den enkelte beboer har brug for hjælp til at sætte grænser over for andre, eller til at lægge mærke til og respektere andres grænser.

Flere medarbejdere og ledere fortæller, hvordan de taler med beboerne om disse ting:

Der var en beboer, der rørte ved alle damerne. Vi snakkede med vedkommende og hjalp med at finde ud af, at det må man ikke. Der er også kvindelige beboere, der kan synes, at mandlige personaler er søde. Disse beboere taler vi med om grænser, og hvad man ikke må. Og vi lader også beboerne vide, at det må personalet heller ikke.

Vi er begyndt at snakke med beboerne om det. Man skal ikke komme ind til dem og have samleje. De har ret til at sige nej. De er begyndt at sige: "Det må jeg ikke." Hvis nogen har gjort det, skal beboerne sige det til personalet: "Han eller hun gør det og det, som jeg ikke vil have." Så derfra begynder de at snakke med personalet om det.

Høj faglighed giver bedre mulighed for forebyggelse

Ligesom samtaler med beboerne om seksualitet, grænser og rettigheder giver transparens og øger muligheden for at følge med i, hvad beboerne oplever og tænker på, er pædagogisk faglighed vigtig i forebyggelsen af krænkelser. En leder beskriver de pædagogiske ressourcer som afgørende for netop dette:

Hvis ressourcerne og fagligheden halter, øges risikoen for krænkelser. Det forebyggende arbejde er supervigtigt, og hvis der er mangel på ressourcer, kan dette øge risikoen (for seksuelle overgreb og krænkelser, red.).

Nye retningslinjer i praksis

Et af de nyere tiltag, der er vedtaget og indført på alle selvstyrejede døgntilbud som en forebyggelsesforanstaltning, er, at der skal være mindst to nattevagter, og at der skal være to medarbejdere til stede i badesituationer og ved eksempelvis bleskift. I mange situationer kan det være overvældende og ubehageligt for beboeren, hvis der kun er praktisk behov for, at én medarbejder hjælper beboeren i badet. Af pædagogiske og etiske hensyn har man på flere døgntilbud valgt en indirekte måde at gennemføre tiltaget på. En medarbejder fortæller:

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

En skal være til stede og hjælpe, mens den anden medarbejder bare skal kunne se og høre, hvad der foregår i baggrunden. Vi skal jo også respektere beboerne. Vedkommende skal ikke føle sig angrebet og sådan. Personalet har også lært, at de ikke skal røre beboeren direkte i badesituationer, men skal have beboerens hånd under (viser med hænderne, hvordan de hjælper beboeren med at vaske sig selv i skridtet, red.). Sådan nogle ting.

En leder på et døgntilbud, hvor mange beboere går med ble, som bliver skiftet af personalet, forklarer, at medarbejderne skal informere hinanden om det, når de skal skifte ble på en beboer:

Medarbejderne skifter meget ble og vasker beboerne hver dag. Vi har talt meget i personalegruppen om, at når man skal skifte ble, skal hele personalet vide det, og hvor det foregår. Det skal være privat som på et toilet og selvfølgelig tage hensyn til beboeren. Men personalet skal vide, at man er i gang med at skifte ble. Vi har prøvet det der med, at der skal være to personer, når man skifter ble, men nogle gange har vi lagt mærke til, at beboeren reagerer. Altså, det er jo ikke særlig godt. Det skal vi også tænke på.

En anden leder fortæller, at det på grund af personalemangel ikke altid er muligt at være så mange medarbejdere på arbejde samtidig, som det vil være ideelt at være. Hvis der således er to medarbejdere på arbejde, og én er nødt til at tage sig særligt af en beboer eller ordne noget praktisk, står den anden medarbejder måske i en situation, hvor vedkommende kan blive nødt til at hjælpe en beboer med for eksempel toiletbesøg eller bad eller andet, uden at kollegaen kan følge med. En anden leder fortæller, at det kan være svært at få vikarer ved sygdom, og så kan der af og til være en medarbejder alene på arbejde om natten eller på det beskyttede værksted.

På ét døgntilbud findes et beboerværelse uden dør. Det ligger ved siden af to andre værelser, som har dør uden lås. Om natten lukkes en dør til den gang, værelserne ligger på, mens nattevagten sover i stuen på den anden side af døren. Personalet er ikke bekymrede for, om der skulle være mulighed for overgreb mellem beboerne, selv om nattevagten ikke kan høre, hvad der sker i den ende.

Når beboere opsøger og giver seksuel opmærksomhed

Nogle beboere kan på eget initiativ forsøge at skabe seksuel kontakt med andre mennesker – herunder også personale. Flere ledere og medarbejdere fortæller om, hvordan de kan afvise beboeres seksuelle tilnærmelser på måder, som viser beboerne, at det ikke er acceptabelt, men uden at skælde ud eller gøre dem skamfulde. En leder er meget opmærksom på, at beboere kan blive tiltrukket af medarbejdere, men medarbejdere kan også blive tiltrukket af beboere. Det er nødt til at komme ud i det åbne, når seksuelle krænkelse og seksuelt samvær mellem beboere og medarbejdere skal forebygges:

Vi skal passe på beboerne. De skal ikke blive misbrugt af personalet eller hinanden. Beboerne er gode til at tiltrække voksnes seksuelle opmærksomhed. Det snakker vi løbende om. Det er ikke bare personalet, der kan tiltrække. Beboerne er også gode til at tiltrække personalet. Så vi snakker løbende om, hvad personalet skal gøre, hvis de kan mærke, at der er ét eller andet her. Så skal de snakke med afdelingslederne eller kollegaerne: "Jeg føler mig sådan og sådan." Endelig snakke om det. Vi vil gerne

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

have besøg af en sexolog til at snakke om forskellige ting med beboerne og personalet. Især efter det, der er sket andre steder, har jeg snakket om det der med, at hvis man som personale kan mærke, at man bliver tiltrukket af eller interesseret i nogle af beboerne, hvordan skal man så håndtere det.

En anden leder fortæller, at visse kvindelige beboere kan være grænsesøgende i forhold til mandlige medarbejdere, som må være gode til at sætte grænser i forhold til tilnærmelserne:

Den første gang, jeg oplevede det, var det to beboere, som (gjorde seksuelle tilnærmelse, red.) mod personalet. Vi har en regel, som jeg bliver nødt til at tage op nogle gange: "Det er ikke godt at have sex-kontakt mellem beboere og personale" Man (må, red.) styre sin lyst til mandlige medarbejdere. Deres seksuelle tankegang er meget stor. De snakker om deres bh, og personalet skal kunne sætte grænser for beboerne. Afdelingen kræver det. De skal kunne grænsesætte. Men nogle gange – selvom de godt ved, at det er forbudt – så prøver de hele tiden.

I nogle tilfælde skal medarbejderne beskytte og vejlede beboere, som på eget initiativ opsøger situationer, hvor de kan blive udsat for krænkelser og overgreb. En medarbejder fortæller om en beboer, der har lagt nøgenbilleder af sig selv på sociale medier:

Vi har en beboer, som kommunikerer rigtig meget. Hun lægger billeder op. Så får hun kontakt med nogen, vi ikke kender, fra byen. Det siger vi nej til: "Det er ikke sådan, du skal gøre. Det er ulovligt." Det er at overskride grænser, når de tager nøgenbilleder og lægger dem ud. Så tog vi fat i forældrene, så vi kunne samarbejde om at rette op på det, så hun ikke sender billeder ud, selvom hun stadig har sin mobil. Det er vores pligt at passe på beboerne.

En anden medarbejder fortæller om en beboer, der nogle gange har dårlige oplevelser med sex med en mand i byen:

Når beboeren kommer hjem, fortæller hun, at hun har haft en dejlig dag og har været på besøg hos den mand, hun ser. Meget sjældent kommer beboeren hjem og er ked af det og fortæller: "Han har haft et hårdt samleje med mig, han gjorde det hårdt." Og vi siger til beboeren, at hun skal sige, at hun ikke kan lide det. Manden bliver ved, og vi siger til beboeren, at hun skal holde op med at komme hjem til ham. Beboerens dagligdag og humør svinger meget. Fra den ene dag til den anden er hun ikke mere vred på ham og tager hjem til ham igen. Sådan kører det hele tiden.

En leder fortæller, at beboere, som er ved at udvikle og opdage deres seksualitet, eller som selv tidligere har været udsat for overgreb, i visse tilfælde kan opføre sig grænseoverskridende over for andre beboere. Til et spørgsmål om, hvorvidt de på døgntilbuddet har oplevet, at beboerne kan være grænseoverskridende over for hinanden, svarer lederen:

Ja, især de unge (kan være grænseoverskridende, red.), når de begynder at udvikle sig og begynder at eksperimentere lidt med sig selv. Det har vi jo masser af. Vi siger til beboerne, at sådan noget, det skal ikke foregå. Det må de ikke. Altså, de fleste af dem er meget bagud for deres alder, deres udvikling. Der er også nogle beboere,

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

som allerede er blevet misbrugt. Hvis vi lægger mærke til, at beboerne kan være ved at overskride beboeres eller personalets grænser, siger vi til vedkommende, at han lige skal ned på sit værelse. Så snakker vi om, hvordan personalet skal tackle det. Sætte nogle grænser op: "Det her, det må du ikke". Altså på en sund måde. Det er en anerkendende pædagogik. Vi snakker om tingene på den rigtige måde: Hvad er det, grænser er? Dialog. I stedet for "NEJ. SLUT".

På mange døgntilbud oplever ledere og medarbejdere, at visse beboere kan være seksuelt opsøgende over for personalet og har brug for at blive vist og fortalt, at der ikke må være en seksuel relation mellem beboere og medarbejdere. Et par ledere pointerer, at dette også kan være nødvendigt at minde personale om. Nogle beboere opsøger sex med personer i byen, hvilket potentielt kan udvikle sig til at være krænkende og grænseoverskridende for beboerne.

4 Regler og retningslinjer

På de forskellige døgntilbud er der stor forskel på kendskabet til regler og retningslinjer og på, om der er udfærdiget lokale retningslinjer omhandlende beboernes seksuelle rettigheder og beskyttelse mod overgreb og seksuelt misbrug.

Alle steder er ledere og medarbejdere, som medvirker i denne undersøgelse, opmærksomme på de nye retningslinjer om antallet af medarbejdere i nattevagt og ved bleskift og badesituationer.

I forbindelse med retningslinjer, der omhandler, hvad beboere må og ikke må i relation til seksuel adfærd, svarer mange primært på, hvad beboerne ikke må. De må ikke udvise seksuel adfærd i fællesrummene, de må ikke røre ved sig selv, hinanden eller andre på seksuelle måder, de må ikke sige bestemte ting, lave kysselyde til hinanden osv. På nogle bosteder er der i fællesarealerne piktogrammer, som viser, hvad man ikke må. Et sted har beboerne som tidligere beskrevet selv vist på tegninger af kroppe, hvor de på individuelt plan ikke vil have, at andre rører ved dem. En leder et andet sted fortæller om, hvordan piktogrammer bruges i forhold til en specifik beboer:

Vi har piktogrammer dernede. En beboer kan finde på at røre ved bryster eller numse på personalet. Så plejer vi at forklare ham og vise ved hjælp af piktogram, at man ikke må røre ved personalet. Den medarbejder, som putter beboeren om aftenen, læser også en bog for ham, hvor man kan se, at man ikke må røre ved personalets bryster. Det har hjulpet. Han gør det næsten ikke mere. Hvis man vil beskæftige sig med sin seksualitet, må man gøre det inde på sit værelse. Det er åbent, men ikke mod personalet.

Når det kommer til retningslinjer for, hvordan personale og ledelse skal forholde sig mere overordnet til beboernes seksualitet og seksuelle behov, er der stor forskel på, hvad der findes, og hvorvidt seksualitet overhovedet er noget, man forholder sig til i dagligdagen.

En leder fra et døgntilbud forklarer, at der er en lokale seksualpolitik, som handler om seksuelle behov og grænser:

Vi har en seksualpolitik, der anerkender at seksuelle behov er en del af mennesket, men som også giver læring om, sex hvor man ikke krænker, laver overgreb, eller bliver krænket.

En medarbejder antyder, at der muligvis kan være nogle retningslinjer på vej i den afdeling, vedkommende arbejder i:

Vores leder prøver ellers at lave en slags regler eller vejledning. I en anden afdeling har de sådan noget. Det ville lederen også gøre hos os, hvis det var vigtigt.

En medarbejder forklarer, at personalet skriver i en personale dagbog, når en beboer har udvist seksuel adfærd. På den måde kan alle medarbejdere være opmærksomme på det hos en specifik beboer:

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

Når vi bemærker noget, skriver vi i personaledagbogen, hvad der er sket morgen, middag og aften. Alt står skrevet, når der er sket noget. Når nogen bliver seksuelt aktive, så kan man mærke det.

Til spørgsmålet om, hvorvidt der findes nedskrevne retningslinjer eller seksualpolitik på et specifikt døgntilbud, svarer en medarbejder:

Nej, da jeg startede med at arbejde her, blev jeg kun fortalt om, at den og den beboer bruger en dukke, denne beboer har en dildo osv. Jeg har endnu ikke set nogle nedskrevne retningslinjer.

Handleplaner ved mistanke om krænkelser eller overgreb

Alle interviewede er blevet spurgt, om de ved, hvordan de skal agere ved mistanke om, at der foregår noget af seksuel karakter, som ikke må foregå. En medarbejder forklarer:

Lederen kan kontakte dem, som vil have sex med beboeren: "Lad være med at gøre det mod vedkommende, selv om I er venner med vedkommende". Når man ikke kan gøre andet, bliver politiet kontaktet.

På et af døgntilbuddene kan noget af det interviewede personale ikke umiddelbart svare på, om der er retningslinjer og handleplaner for mistanke om seksuelt misbrug, men mener dog, at det må der være. Andre medarbejdere på samme døgntilbud fortæller, at der er retningslinjer, og at der ofte bliver talt om det blandt personalet:

Ja, vi snakker om det til møder, hvad vi skal gøre i forskellige situationer, og så er der også seksualpolitik, som vi følger, og det bliver ikke brudt her.

En leder fortæller, at man ikke har nogle nedskrevne eller officielle retningslinjer omkring beboeres seksualitet og seksuelle rettigheder, men det er noget, der tales om på personalemøder.

Vedkommende kender heller ikke til procedurer ved mistanke om overgreb:

Leder: Vi prøver så vidt muligt at snakke om det, vi ved, til personalemøder, så personalet ved, hvordan de skal håndtere beboernes seksualitet, og så personalet siger de samme ting, så det ikke er forskellige ting, man får at vide som beboer. Personalet skal være enige.

Interviewer: Findes der officielle retningslinjer, personalet skal følge?

Leder: Jeg mener ikke, at vi har retningslinjer. Det er noget, vi taler om. Jeg skriver det lige ned.

Interviewer: Har I handleplaner, så I ved, hvad I skal gøre ved mistanke om misbrug? Ved alle, hvad de skal gøre, hvis de tror, at der måske foregår noget, som ikke skal foregå?

Leder: Ikke så vidt jeg ved.

Andre ledere og medarbejdere er bekendt med, hvad der er af retningslinjer, og hvordan de skal forholde sig ved mistanke om, at der kan være foregået noget, som ikke må foregå:

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

Vi får udleveret en slags seksualpolitik. For eksempel må der ikke personalet imellem, eller personalet og beboerne imellem, foretages massage. Når der sker et eller andet mellem personale og beboere, skal vi udfylde et skema. For eksempel oplever vi nogle gange, at en beboer er nærgående over for en kvindelig medarbejder. Så er det et krav, at vi skal udfylde et skema. Når der er et eller andet mistænkeligt, skal medarbejderen midlertidigt hjemsendes, mens sagen kører, og der sker først noget, når sagen er afsluttet.

En leder fortæller, hvordan det ikke altid lader sig gøre at overholde tidsfrister for udarbejdelse af de enkelte trin i handleplanerne ved mistanke om seksuelle krænkelser:

Ja, retningslinjer og handleplaner følges, men nogle gange kan bearbejdelsestiden på en indberetning godt overskride deadline for at få den mest fyldestgørende beskrivelse af hændelsen.

En anden leder fortæller om både retningslinjer fra departementet og om en lokalt udarbejdet seksualpolitik:

Vi har den der seksualpolitik. Den er fra vores egen institution. Og så ellers retningslinjer om seksualitet på døgninstitutionsområdet – den følger vi. Den er fra departementet. Og vi arbejder ud fra den. Vi laver vores egen omkring den ud fra WHO. Alle ved, hvad de skal gøre, hvis der sker noget mistænkeligt. De har deres afdelingsleder, og afdelingslederne har os. Og ellers har vi departementet.

En tredje leder fortæller, at der findes en seksualpolitik, som blev lavet efter førnævnte sag i Ivaaraq i 2022. Herudover har to medarbejdere fra det pågældende døgntilbud dygtiggjort sig og tilegnet sig mere viden på seksualområdet for personer med handicaps.

En medarbejder giver udtryk for, at det er et svært område, som personalet bør forberede sig på:

Vi snakker ikke så meget om det. Det er svært. Vi skal være forberedt på at snakke om det. Og hvordan man håndterer det, selvom der er regler.

En leder fortæller, at der findes retningslinjer og seksualpolitik på døgntilbuddet, vedkommende er leder af, men de handler om, hvad personalet ikke må. Der er ikke fokus på beboernes seksualitet. Den pågældende leder fortæller, at der er kommet flere regler efter "Ivaaraq-sagen" for at forebygge krænkelser og overgreb:

Men de der regler, jeg synes, det er noget, der er blevet rigtig hurtigt besluttet. Det er jo sådan, det er. Ovenfra. I stedet for et tæt samarbejde med os. Men nu er vi begyndt at snakke om seksualpolitik og andet med Socialstyrelsen, når vi afholder forstandermøde. Der burde være lidt mere fokus på det. På hele kysten mangler vi viden. Vi har nogle lokale retningslinjer, som man får at vide fra starten af sin ansættelse. De er også tilgængelige på vores fælles drev hele tiden. Og vi snakker om det på personale møder, hvis der er nogle ømme punkter. Vi snakker om, hvordan vi kan tackle det og sådan noget. Der ikke er nogen, der skal føle sig alene. Men overgreb er jo noget, vi i fremtiden skal snakke mere om.

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

En leder fortæller, at der er retningslinjer, men nogle ting, må de selv på døgntilbuddet finde ud af, og de mangler viden. Disse retningslinjer skal nogle gange genopfriskes, og så er der kommet nye regler for nyligt. De bliver gennemgået på personalemøder.

Der er således stor forskel på, hvilke regler og retningslinjer de interviewede ledere og medarbejdere i undersøgelsen kender, og hvorvidt der forefindes lokale seksualpolitikker på det enkelte døgntilbud eller ikke.

5 Seksuelle krænkelse og overgreb

På alle døgntilbud med undtagelse af ét har ledere og/eller medarbejdere kendskab til mistanke om eller begåede seksuelle krænkelse og overgreb mod beboere på ét eller andet tidspunkt. Nogle gange har der været sager for længe siden. Andre gange har der været sager inden for det seneste år. Nogle gange er det kendskab til hændelser foregået på andre døgntilbud, og andre gange er det kendskab til sager på det døgntilbud, hvor de arbejder. I nogle sager er det personale, som har været involveret, og i andre sager er det folk fra byen.

En leder fortæller, at der har været problemer med pedeller ansat på døgntilbuddet, hvorfor man er gået helt væk fra at have nogle ansatte i den stillingskategori:

Vi har jo haft forskellige pedeller, som arbejder her. Det har været igennem politiet. Vi har oplevet, at pedellerne tiltrækker beboerne. Der har været forskellige ting. Så har vi droppet den der pedel og så ellers brugt en uddannet pædagog fra det beskyttede værksted, som arbejder sammen med beboerne og medarbejderne, når der skal laves et eller andet på afdelingerne. På den måde prøver vi at undgå sådan noget.

En leder fortæller, at der har været en mandlig medarbejder, som har prøvet at have sex med en beboer:

Der var en mandlig medarbejder her, som arbejdede i en afdeling. Han blev også fjernet med det samme i 2022. Han har prøvet at gøre det mod én, som han arbejder for.

En leder fortæller, at det har været nødvendigt at politianmelde personer fra byen efter ønske fra en beboer:

Leder: Hvis der er nogen ude fra byen af, så anmelder vi dem, hvis en beboer har sagt, at hun ønskede sig at gå til politiet. Så gør vi det.

Interviewer: Så I har haft situationer, hvor I måtte gå videre med noget?

Leder: Ja, det har vi.

En leder fortæller om en gammel sag:

Jeg har selv oplevet en situation for flere år siden med en medarbejder, der havde kontakt med beboere, og der måske var noget imellem dem. Vi fik snakket med vedkommende og fik kontakt med Socialstyrelsen. Det blev en sag, og vedkommende blev fyret.

En medarbejder fortæller om en sag, hvor en anden medarbejder opdagede, at en kollega havde sex med en beboer:

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENNESKER MED HANDICAP

Medarbejderen havde glemt noget, da vedkommende havde fri. Derfor gik vedkommende tilbage til døgntilbuddet for at hente det. Her bemærkede vedkommende, at døren var låst til en kvindelig beboers værelse. Der var allerede en mistanke om, at der foregik noget, men ingen beviser. Politiet kom med det samme, forstanderen kom med det samme. Politiet tog beboeren til sygehuset med det samme, og den pågældende medarbejder blev tilbageholdt med det samme. Beboeren blev undersøgt og sendt hjem igen bagefter. Hun har ingen sprog, men hun var glad og var altid meget glad for den pågældende mandlige medarbejder.

En leder fortæller om en situation, hvor der muligvis har været foregået noget seksuelt mellem en beboer og en medarbejder, men hvor der kan have været tale om falske anklager:

Vi har haft en situation med en medarbejder og en tidligere beboer. Beboeren havde været lidt seksuelt opsøgende, og der var en mandlig nattevagt. Beboeren sagde, at han havde prøvet at have samleje med vedkommende, selvom det ikke var rigtigt. Vi kunne ikke finde bevis på det, men vedkommende blev afskediget.

Der er også tilfælde med kontakt mellem byens borgere og beboere, som kan udvikle sig til situationer, hvor beboere kan udsættes for seksuelle krænkelse. Det er for eksempel i forbindelse med, at beboere bruger sociale online-medier. En leder fortæller:

Ja der har været beboere, som har haft uhensigtsmæssig kontakt med lokale. Så snakker vi med beboeren og fortæller, hvad der er forkert. Vi prøver at fortælle beboerne, at vi passer på dem. Der skal ikke ske noget overdrevent eller mærkeligt med dem. Vi oplever meget, at nogen fra byen opsøger beboerne for samleje, lokker dem eller et eller andet. Så kontakter vi politiet, og så tager politiet sig af det.

Det udbredte kendskab til gamle og nye sager og mistanke om seksuelle krænkelse og overgreb mod beboere viser, at det er et udbredt fænomen, og at beboere på døgntilbud med handicap er særligt udsatte i forhold til at risikere at opleve seksuelle krænkelse og overgreb.

Anbefalinger

- **Seksualundervisning**

Det fremgår af undersøgelsen, at ledere og personale på langt de fleste døgntilbud mangler viden om beboeres seksuelle rettigheder og behov samt om, hvordan de kan tale med beboere om seksualitet. Vi anbefaler, at personalet på *alle døgntilbud får seksualundervisning* med fokus på behov, rettigheder og pædagogiske vinkler på, hvordan seksualitet og samtaler med beboerne samt i personalegruppen kan integreres i dagligdagen på døgntilbuddene. Det er ikke realistisk, at alle medarbejdere bliver lige komfortable i forhold til at tale med hinanden og med beboerne om seksualitet, behov og rettigheder, men det er vigtigt, at alle har viden om det, og at man på alle døgntilbud har flere medarbejdere, som føler sig klædt fagligt og personligt på til at varetage disse samtaler. Herudover anbefaler vi, at seksualitet og vejledning får *mere fokus på de pædagogiske og socialfaglige uddannelser*.

- **Seksualpolitik**

En formuleret seksualpolitik bør være et krav på institutioner, hvor mennesker har deres hele dagligliv og tilværelse, med hvad det indebærer af rettigheder til udfoldelse og beskyttelse.

- **Mere målrettet vejledning og rammesætning**

Mere viden om seksuelle rettigheder og grænser på institutioner kan medvirke til en mere præcis rammesætning. Der er døgntilbud, hvor der er en god forståelse af rettigheder og regler på det seksuelle område, og så er der døgntilbud, hvor der er mangel på viden, som kan resultere i enten en næsten manglende rammesætning eller en for stram rammesætning, som hæmmer beboernes rettigheder.

- **Sexlegetøj som hjælpemidler**

Der er forskel på beboernes muligheder for at få sexlegetøj. Mange beboere har ingen sexpartnere, og sexlegetøj er således et hjælpemiddel for dem til at udleve deres seksualitet og dække deres seksuelle behov. Vi anbefaler, at der laves nationale retningslinjer for indkøb og brug af sexlegetøj som hjælpemidler, så det ikke er op til praksis på de enkelte døgntilbud, om beboerne kan få den hjælp, de har behov for i forhold til sexlegetøj. Tydeliggørelse af økonomi på området bør indgå i disse retningslinjer.

- **Lynkursus til nye medarbejdere**

Vi anbefaler, at der udvikles et digitalt lynkursus om beboeres seksuelle rettigheder og trivsel målrettet nye medarbejdere. Kurset kan være et antal moduler, som nye medarbejdere forpligter sig til at gennemgå individuelt inden for en fastsat tidsramme i forbindelse med ansættelse. Ud over oplysningselementer kan kurset indeholde små tests, så kursister kan tjekke, at de har gennemgået og forstået indholdet.

- **Obligatorisk pædagogisk fokusområde**

Seksuelle rettigheder, behov og forebyggelse mod seksuelle overgreb bør indgå som faste fokuspunkter og tages op årligt eller oftere for at opnå, at ledelse og personale rutinemæssigt forholder sig til emnet og vurderer, om der skal ske ændringer på området på det enkelte døgntilbud.

FORHOLD OMKRING SEKSUALITET OG SEKSUELLE OVERGREB PÅ DØGNTILBUD TIL MENSKER MED HANDICAP

- **Tilsyn**

Vi anbefaler, at det bliver en del af de faste tilsyn, at døgntilbuddene rapporterer, hvordan de forholder sig til seksualitet, rettigheder og forebyggelse af seksuelle overgreb.

- **Whistleblowerordning**

Det er ikke alle medarbejdere, som er helt sikre på, hvordan de skal forholde sig, hvis de får mistanke om, at der foregår noget af seksuel karakter, som ikke skal foregå på døgntilbuddene. Derfor anbefaler vi en whistleblowerordning, hvor alle ledere, medarbejdere og beboere kan ringe ind og fortælle om deres mistanke eller stille spørgsmål i tvivlsituationer.

Referencer

- Barstad, B. (2006). *Seksualitet og udviklingshemming*. Universitetsforlaget.
- Buttenschøn, J. (2001). *Sexologi. En bog for professionelle og forældre om udviklingshæmmede menneskers seksualitet*. (Vol. 2. udgave). EIBA-PRESS.
- Cunningham, M., & Sena, P. K. (2013). *Study on the situation of indigenous persons with disabilities, with a particular focus on challenges faced with regard to the full enjoyment of human rights and inclusion in development*.
- Engen, M. (2016). Kroppen i socialpædagogisk arbejde. *Tidsskrift for arbejdsliv*, 18.
- Engen, M., & Ibsen, D. L. (2022). Litteraturstudie: Overgreb mod piger og kvinder med udviklingshandicap.
- Selvstyrets bekendtgørelse nr. 19 af 4. november 2019 om botilbud til personer med handicap, (2019). <https://lovgivning.gil/lov?rid=%7BB45315F4-9D0F-4397-BCC6-48CCB960FBBD%7D>
- Kristensen, K. (2022). Ingen stramninger: Mimis påkrævede stramninger fandtes i forvejen. *Sermitsiaq AG*. <https://sermitsiaq.ag/ingen-stramningermimis-paakraevede-stramninger-fandtes-i-forvejen>.
- Nørtoft, K., Jensen, B., Sørensen, S., Olsen, I., Arnfjord, S., & Rubin, S. E. (2023). *Beboerperspektiver på døgntilbud til mennesker med handicap*.
- Inatsisartutlov nr. 13 af 12. juni 2019 om støtte til personer med handicap, (2019). <https://lovgivning.gil/lov?rid=%7B2698A112-7216-40DC-9405-E182888A5C8A%7D>
- Rubin, S. E., Sørensen, S., Jensen, E., Olsen, I., Arnfjord, S., Jensen, B., & Nørtoft, K. (2023). *Generelle vilkår på døgntilbud til mennesker med handicap*.
- Rytoft, A. (2022). DNA-match: 62-årig indrømmer voldtægt af multihandicappet kvinde. *Sermitsiaq AG*. <https://sermitsiaq.ag/dna-match62-aarig-indroemmer-voldtaegt-multihandicappet-kvinde>
- Rytoft, A. (2023). Ingen mandlige nattevagter på Ivaaraq. *Sermitsiaq AG*. <https://sermitsiaq.ag/ingen-mandlige-nattevagter-ivaaraq>
- Shah, S. (2017). "Disabled People Are Sexual Citizens Too": Supporting Sexual Identity, Well-being, and Safety for Disabled Young People. *Frontiers in Education*. 10.3389/educ.2017.00046
- Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, (1993).
- United Nations. (2012). *Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Thematic study on the issue of violence against women and girls and disability*.
- www.retsinformation.dk. (2001). VEJ nr 22 af 10/02/1989. Vejledning vedrørende seksualundervisning og seksualoplysning af mennesker med ophold i institutioner for personer med vidtgående fysiske eller psykiske handicap og i særlige plejehjem.